

Działalność Komisji Historycznej w Hufcu ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza

*Słowa kluczowe: komisja historyczna, harcerstwo, dziedzictwo lokalne,
zbiory archiwalne, upamiętnianie, historia ZHP*

Hufiec ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza w Poznaniu istnieje od 1913 r. i swoim zasięgiem obejmuje poznańskie dzielnice: Wildę, Dębiec, Rataje a także dwie podpoznańskie miejscowości – Wiry i Pobiedziska. Zrzesza ponad 500 harcerek i harcerzy oraz instruktorów. Od 1975 r. o zachowanie pamięci o działalności hufca dba Komisja Historyczna. Oprócz gromadzenia i zabezpieczania zbiorów, takich jak dokumenty archiwalne, spuścizny instruktorskie, plakietki, odznaczenia, fotografie, Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda kładzie mocny nacisk na zainteresowanie historią harcerstwa współczesnych pokoleń harcerzy. Przyjrzyjmy się więc jej działalności.

Cele i zadania komisji historycznych

Według Instrukcji Kancelaryjno-Archiwalnej ZHP, harcerska sieć archiwalna składa się kolejno z: Muzeum Harcerstwa, archiwum Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego (dalej: GK ZHP), archiwów podlegających GK ZHP (np. Centralnej Komisji Rewizyjnej) oraz archiwów chorągwianych. Muzeum Harcerstwa pełni funkcje głównego archiwum organizacji. Jednostki te mają za zadanie przejmować akta z komórek organizacyjnych, opracowywać je, ewidencjonować i porządkować, a także udostępniać, zabezpieczać i brakować¹.

Zabezpieczeniem i przechowywaniem kategorii A., czyli materiałów historycznych zajmują się komisje historyczne, czyli specjalne zespoły powoływane na poziomie chorągwi, a także jeśli jest taka potrzeba, na poziomie hufca. Zasady ich funkcjonowania określa Instrukcja w sprawie organizacji i działalności chorągwianych komisji historycznych². Ich głównym celem jest badanie i opracowanie historii ruchu harcerskiego na terenie,

1 Instrukcja Kancelaryjno-Archiwalna, Instrukcje i Zasady Organizacyjne ZHP, dokument wewnętrzny w usłudze Office 365, s. 3.

2 Instrukcja w sprawie organizacji i działalności chorągwianych komisji historycznych — załącznik do Decyzji Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego nr 1/2002 z 14 marca 2002 r., dokument wewnętrzny w usłudze Office 365.

na którym dana komisja historyczna działa. Oprócz tego komisje historyczne budują świadomość historyczną wśród kadry i harcerzy ZHP, popularyzują historię harcerstwa w społeczeństwie. Aby móc wykonywać te zadania, komisje pozyskują i zabezpieczają pamiątki historyczne, opracowują te materiały, organizują wystawy i seminaria. W miarę możliwości finansowych zespoły te drukują swoje prace i wydają je, a także współpracują z takimi instytucjami, jak Muzeum Harcerstwa, Archiwa Państwowe czy Instytut Pamięci Narodowej³.

Powstanie i działalność Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda na przestrzeni lat

Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza została powołana w maju 1975 r. Jej zbiory liczą ok 4 mb akt i znajdują się w siedzibie komendy hufca. Dotyczą historii ruchu harcerskiego w poznańskich dzielnicach: Wildzie, Dębcu i Ratajach oraz miejscowościach Wiry i Pobiedziska, co jest odzwierciedleniem terenu działania hufca⁴.

Zachowało się kilkanaście planów pracy oraz sprawozdań z działalności z lat 1977 do czasów współczesnych, dzięki którym możemy odtworzyć zakres działań Komisji Historycznej na przestrzeni lat. W końcu lat 70. XX w. szczególnie mocno działania komisji były skupione na opracowaniu tzw. „Kart z historii wildeckiego harcerstwa”. Było to pierwsze rzetelne opracowanie historii Hufca ZHP Poznań-Wilda. W ramach tej publikacji zaplanowano rys historyczny trzech drużyn z początków istnienia hufca, czy poczet komendantów. Temat ten kontynuowano przez kilka lat⁵. Komisja opublikowała też w tym czasie publikacje, takie jak: wykaz poległych harcerzy i instruktorów, życiorys komendanta hufca Leona Królaka, 2 publikacje o patronie hufca Janie Kasprowiczu czy rys historyczny 20 PDH im. Gen. Józefa Sowińskiego⁶.

W latach 80. XX wieku Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda skupiła się przede wszystkim na zbieraniu brakujących materiałów dotyczących dziejów drużyn, harcerzy i zuchów, opracowywaniu życiorysów patronów drużyn, współpracy z innymi zespołami i jednostkami hufca, np. Kręgiem Seniorów i kręgami instruktorskimi, wspieraniu drużyn w opracowaniu ich historii, udziale w wydarzeniach rocznicowych⁷. Taka tendencja utrzymała się także w latach 90. XX w., choć wtedy została urozmaicona o kilka wystaw fotograficznych. Początek wieku XXI, to dalsze działanie komisji o podobnym charakterze, urozmaicone ponadto o dbanie o groby instruktorów hufca i dodawanie materiałów na stronę internetową hufca, a także tworzenie publikacji historycznych⁸.

3 Ibidem, s. 2–3.

4 M. Włodarczyk-Rybacka, *Postępowanie z aktami historycznymi w Związku Harcerstwa Polskiego na przykładzie zbioru Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza*, [w:] „Przegląd Historyczno-Archiwalny”, t. X, 2023, s. 253–264.

5 Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza, Zespół: „Komisja Historyczna. Plan pracy, raporty z działalności”, sygn. D/IV/2, Plan pracy na rok 1977/78.

6 Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza, Zespół: „Komisja Historyczna. Plan pracy, raporty z działalności”, sygn. D/IV/2, Plan pracy na rok 1979/90.

7 Ibidem.

8 Ibidem.

W 2018 r. ówczesny przewodniczący komisji, druh Jan Szymczak, przekazał ówczesnej komendantce hufca, drużnie Adriannie Siudzie, decyzję o zawieszeniu działania Komisji Historycznej ze względu na sędziwy wiek jej członków. Wtedy objęcie funkcji przewodniczącej zaproponowano przewodniczce Marcie Włodarczyk (obecnie Włodarczyk-Rybackiej), co nastąpiło w 2019 r.

Działalność komisji od 2019 roku

Objęcie przewodnictwa komisji przez pwd. Martę Włodarczyk jest momentem, w którym położono mocniejszy nacisk na wyjście z historią harcerstwa do drużyn i jej członków. Żeby jednak móc tego dokonać, przez blisko trzy lata porządkowano akta, gdyż stwierdzono, że brak im jednolitej struktury. Zbiorom nadano strukturę w oparciu o strukturę zbiorów Komisji Historycznej Chorągwi Wielkopolskiej⁹. W miarę możliwości część z nich zdigitalizowano. Rozpoczęto również aktualizację składu osobowego kadry instruktorskiej hufca. W tych działaniach brali udział przede wszystkim członkowie komisji: Kinga Zając, Krzysztof Brodecki, Zuzanna Tomaszewska i Olga Dymnicka¹⁰.

Przełomem w działalności komisji, była próba pozyskania dodatkowych środków na zabezpieczenie materiałów archiwalnych. W tym celu od 2022 r. komisja regularnie składa wnioski w ramach Rządowego Programu Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych na lata 2018–2030 (w skrócie ROHiS). Tym samym nie tylko pozyskuje środki na zakup tektury i kartonów bezkwasowych, ale jednocześnie prowadzi warsztaty dla drużyn hufca. Podczas warsztatów harcerki i harcerze uczą się o tym, jak zabezpieczać dokumenty i fotografie, tworzą własne kroniki, opracowują plakietki i odznaki. Każdorazowo, w ramach zajęć pokazywane są materiały ze zbiorów historycznych Hufca ZHP Poznań-Wilda i w miarę możliwości opowiadana jest historia wildeckiego harcerstwa. Warsztaty prowadzą zarówno przewodnicząca, jak i członkowie komisji¹¹.

Komisja zorganizowała również kilka wystaw o tematyce historycznej. W szczególności odbywały się one 2023 r., ze względu na przypadające 110-lecie wildeckiego harcerstwa. Zorganizowano więc 2 wystawy we współpracy z Biblioteką Raczyńskich – o historii wildeckich harcerzy, co było powiązane z prelekcją dla mieszkańców, oraz o historii obozów letnich. W tym samym roku członkowie Komisji Historycznej przygotowali część historyczną wystawy organizowanej na zlot 110-lecia hufca w bazie obozowej w Kaplinie obok Międzychodu. Zaaranżowano też wtedy jeden z domków letniskowych w bazie na harcówkę, używając materiałów ze zbiorów komisji. W późniejszych latach członkowie komisji podejmowali samodzielne próby organizowania wystaw – pod przewodnictwem Jędrzeja Dolaty w 2025 r. została zorganizowana wystawa dotycząca prasy harcerskiej, co pozwoliło jej członkom na zdobycie tropu w ramach ścieżki Ojczyzna¹².

9 Więcej na ten temat w: M. Włodarczyk-Rybacka, *Postępowanie z aktami historycznymi w Związku Harcerstwa Polskiego na przykładzie zbioru Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprzowicza*, [w:] „Przegląd historyczno-archiwalny”, t. X, 2023, s. 253–264.

10 Na podstawie wspomnień przewodniczącej Komisji Historycznej, phm. Marty Włodarczyk-Rybackiej.

11 Ibidem.

12 Ibidem.

Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza pełni też funkcje doradcze i pomocnicze dla komendy hufca i innych zespołów. W razie potrzeby przygotowuje informacje do nekrologów zmarłych instruktorów, znajduje informacje potrzebne do potwierdzenia służby instruktorskiej czy na temat lokalnych bohaterów. Komisja wspiera też próby instruktorskie poprzez prowadzenie biblioteczki hufca i polecanie literatury harcerskiej oraz konsultacje innych punktów związanych z historią organizacji. Punkty te można także rozpisać i realizować poprzez współpracę z komisją. To, co wyróżnia wildecką Komisję Historyczną, to fakt, że od 2020 r. po ogłoszeniu nowego regulaminu, członkami komisji mogą zostać nie tylko instruktorzy, ale również wędrownicy. Dało to nowe pole służby dla wędrowników, którzy chętnie dołączają do jej szeregów. Obecnie komisja liczy 2 instruktorów i 5 osób w wieku wędrowniczym¹³.

Podsumowanie

Aktywna działalność Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda wynika zarówno z doświadczenia zawodowego przewodniczącej (jest historyczką), pasji jej członków, ale także, a może przede wszystkim, ogromnego zaufania i wsparcia komendy hufca. Komenda nie tylko służy radą, ale także od kilku lat przeznacza dodatkowe środki na działalność komisji. Dzięki temu zespół ten mógł skupić się nie tylko na porządkowaniu zbiorów, ale przede wszystkim na popularyzacji historii wildeckiego harcerstwa. Plany zespołu są nadal ambitne i autorce jako przewodniczącej pozostaje tylko przypilnować ich realizacji.

Tabela 1. Lista członków Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda na przestrzeni lat 1975–2025

Nazwisko i imię	Funkcja	Rok rozkazu mianowania	Rok rozkazu zwolnienia
Dyderski Kazimierz	Przewodniczący	1975	1990
Knapski Mieczysław		1990	2003
Szymczak Janusz		2003	2006
Szymczak Jan		2006	2014
Szymczak Jan		2014	2018
Włodarczyk-Rybacka Marta		2019	obecnie
Napieralski Paweł	Zastępca przewodniczącego	2004	b.d.
Szymiński Leopold	Sekretarz	1975	1998
Mosiek Tadeusz		2003	b.d.

13 Ibidem.

Kalkowski Karol	Członek	1975	2010
Gabler Andrzej		1977	b.d.
Romała Marian		1979	1983
Kieliszewski Mieczysław		1980	b.d.
Knapski Mieczysław		1980 (po raz pierwszy), 2003 (po raz drugi)	1990 (po raz pierwszy), b.d. (po raz drugi)
Kaczmarek Wanda		1980	1985
Kozik Anzelm		1986	b.d. (członkostwo ustało na skutek śmierci)
Chrobot Henryk		1987	b.d. (członkostwo ustało na skutek śmierci)
Wojtek Remigiusz		b.d.	1995
Szymański Jerzy		2003	b.d.
Turonek Grażyna		2003	b.d.
Wierzejewski Bogdan		2003	b.d.
Zajac Kinga		2019	2019
Brodecki Krzysztof		2019	2019
Tomaszewska Zuzanna		2021	2022
Dymnicka Olga		2022	2022
Dolata Jędrzej		2022	obecnie
Siedlecki Jakub		2024	obecnie
Lenczewski Radosław		2024	obecnie
Bertrandt Antoni		2024	obecnie
Soporowska Emilia		2024	obecnie
Krzywosz Damian		2025	obecnie

Źródło: opracowanie własne.

Zdjęcia



Fot. 1

Warsztaty dotyczące plaketek harcerskich organizowane przez Komisję Historyczną dla 74 PDH „Eskapada”. Zbiory Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprówicza.



Fot. 2

Warsztaty dotyczące historii fotografii harcerskiej. Zbiory Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprówicza.



Fot. 3

Warsztaty dotyczące historii fotografii harcerskiej. Zbiory Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprówicza.



Fot. 4
Członkowie Komisji Historycznej podczas
konserwacji zbiorów.
Zbiory Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda
im. Jana Kasprowicza.



Fot. 5
Harczerze 33 PDHS podczas warsztatów.
Zbiory Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda
im. Jana Kasprowicza.

The Activity of the Historical Commission in the ZHP Poznań–Wilda District Named after Jan Kasprowicz

Abstract: This article presents the history and activities of the Historical Commission of the ZHP Poznań–Wilda Scout District named after Jan Kasprowicz. It outlines the origins of the commission in 1975, its main tasks in collecting, securing, and studying archival materials, and its role in preserving and promoting the local scouting heritage. Special attention is given to the changes introduced after 2019, including the organisation of exhibitions, educational workshops, digitisation of collections, and cooperation with public cultural institutions. The article also highlights the importance of the commission's work in building historical awareness among scouts and strengthening the identity of the local scouting community.

Keywords: historical commission; Polish scouting; local heritage; archival collections; memory work; ZHP history